

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1938

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Κ' ἡ μεγάλη θερμάστρα ἀνασυνθέτει
τοὺς θρόους τῶν φυλλωμάτων
τὸ φεγγάρι τῆς ἀνοιξῆς
καὶ τὰ κουδούνια τῶν προβάτων
στὶς ἀνθισμένες πλαγιές τῆς βραδιάς.

γράφει κάπου ὁ κ. Ρίτσος. Ἄλλοῦ πάλι μιλεῖ
γιὰ

τοὺς βόμβους τῶν ρόδων
πὺ ἀνασυγκροτοῦνται.

Φυσικά, ποτὲ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ξέρουμε τί
ικανότητες ὑποβολῆς, τί ἐκφραστικὲς ἐνέργειες
μπορεῖ νὰ κλείνῃ μιὰ λέξη. Πιστεύω, ὡστόσο,
ὅτι καὶ τὸ «ἀνασυνθέτει» καὶ τὸ «ἀνασυγκρο-
τοῦνται» εἶναι ἀπὸ τίς στεγνές, ἀπὸ τίς παγερὲς
ἐκεῖνες λέξεις πὺ δὲν ἐπιδέχονται κανένα ζέ-
σταμα. Μένουν, ὅτι καὶ ἂν κάνουμε, «ἀθερμα-
γωγές».

Καὶ ὅμως ὁ κ. Ρίτσος τίς μεταχειρίζεται χω-
ρὶς «ἀποχωρῶντα» λόγο, ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες
λέξεις (τὸ λευκὸ «πιλωμα» τῆς ἀγνότητος) τῆς
καθαρεύουσας. Νομίζει ὅτι ἔτσι δίνει στὴν ποίη-
σή του μιὰν εὐγένεια, ἓνα χαρακτήρα, μιὰν ὑφῆ
πὺ δὲ μπορεῖ νὰ τὰ ἔχῃ ἀλλιῶς, ἢ ὑπακούει
σὲ μιὰ μόδα, πὺ ξεκινημένη ἀπὸ τὸν Καρυω-
τάκη καὶ τὸν Καβάφη (ὅπου ὅμως δὲν ἦταν μό-
δα, ἀλλ' ἀνάγκη ὀργανική), ἀπλώθηκε τόσο ἐπι-
κίνδυνα; Πάντως, οἱ καθαρευουσιάνικες αὐτὲς
λέξεις ζημιώνουν τὴν ποίησή του, τῆς δίνουν
κάτι τὸ τεχνητὸ πὺ φαίνεται ἀμέσως, καὶ δὲ
δικαιολογοῦνται. Εἶναι κι' αὐτὲς μιὰ ἀπὸ τίς
μικρὲς ἀδυναμίες τοῦ κ. Ρίτσου, ἀπὸ τίς ὁποῖες
πρέπει ν' ἀπαλλαχθῆ. Τί καθαρῆ, τί ὑποβλητικῆ
πὺ ἀκούγεται ἢ φωνῆ του ὅταν ἀναβρῦξῃ ἀβία-
στα ἀπὸ μέσα του, τί βαθειὲς λυρικές καταστά-
σεις μᾶς ξυπνᾷ :

Κύτταξε τίς φωτογραφίες —
ἡ πεθαμένη μητέρα
ὁ πεθαμένος ἀδελφός
κ' οἱ χλωμές ἀδελφοῦλες μου
μὲ τίς φεγγαρίσες μποῦκλες
καὶ μ' ἓνα μακρυνὸ χαμόγελο
κρεμασμένο στὴ μορφή τους
καθὼς ἓνα κλουβὶ μὲ καναρίνια
κρεμασμένο σὲ σπῆτι φτωχικὸ
πὺ ἔχουν ὄλοι πεθάνει.

Τὴν καθαρῆ αὐτῆ λυρική διάθεση ἄς μὴ τὴν
ἀλλοιώνῃ μὲ σώματα ξένα καὶ προσθετὰ ὁ κ.
Ρίτσος, ἄς μὴ τῆς δίνῃ μιὰν ἐκφραση κατώτε-
ρη ἀπὸ κείνη πὺ τῆς ἀξίζει. Τὸ πέτυχε αὐτὸ
στὸ «Τραγούδι τῆς Ἀδελφῆς μου». Δὲν ὑπάρχει
κανεὶς λόγος νὰ μὴ τὸ πετύχῃ καὶ πάλι. Εἶναι
ποιητὴς μὲ ἀληθινὰ χαρίσματα, μὲ προσωπικό-
τητα πὺ ξεχώρισε κιόλα καὶ πὺ δὲ μπορεῖ,
σήμερα λιγότερο, αὔριο περισσότερο, νὰ μὴν
πλουτισθῆ καὶ νὰ μὴν ἀνανεωθῆ.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Πλάτωνος: «Ἰων». (Κριτικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ
ἐκδόσεις ὑπὸ Βασ. Λαούρδα).

Τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μπορούσε νὰ μαρτυρήσει
καλύτερα γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς
προσωπικῆς ἀξίας τοῦ Συκουτρῆ, πὺ, παρὰ τὰ
μεγάλὰ ἐλαττώματα τῆς προσωπικότητός του, γιὰ
πολὺ τὸ κενὸ π' ἀνοιξεν ὁ θάνατός του, στὴν
καρδιά τῆς πνευματικῆς Ἀθήνας, θὰ μένῃ
ἀσυμπλήρωτο κι' ἀλγεινὰ αἰσθητό, — ὅσο ἡ
δημιουργία ἐνὸς κύκλου σοβαρῶν μαθητῶν, πὺ
ὁ θάνατός του, ἀντὶ νὰ τοὺς διαλύσει, τοὺς συν-
έδεσε βαθύτερα, γιὰ νὰ συνεχίσουν, φατισμένοι
ἀπὸ τὸν ἴδιον, τὸ ἔργο του. Ὁ Συκουτρῆς ἔδη-
μιούργησε παράδοση· ἔθεσε βάσεις, ἔδωκε κα-
τευθύνσεις. Τὸ σύνταμο ἔργο του θὰ μαρτυρεῖ
πάντα γιὰ τὴ φιλολογικὴ του ἀξία· κι' οἱ καρ-
ποὶ τῆς παραδόσεώς του, ὅσο συνεχίζεται, θάνα
τὸ τιμητικότερο μνημόσυνό του. Ὡστόσο, θὰ μέ-
νει πάντα ὑπόλογος γιὰ τὰ μεγάλα του σφάλμα-
τα, πολὺ περισσότερο ὅσο οἱ μαθητὲς του θὰ
τὰ συνεχίζουν.

Ἐνας ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν μαθητῶν του αὐτῶν,
ὁ κ. Λαούρδας, ἔδωσε, λίγο μετὰ τὸν θάνα-
το τοῦ διδασκάλου του, εὐγενικῆς ψυχῆς προσ-
φορὰ στὸ μνημόσυνό του, τὸν «Ἰωνα» τοῦ Πλά-
τωνα στὸ πρότυπο ἐκεῖνο τῆς ἐρμηνευτικῆς
ἐκδόσεως πὺ μετέφερε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ
«Συμπόσιον» ὁ Συκουτρῆς. Ἐκτενέστατη εἰσαγωγή
πὺ διαπραγματεύεται λεπτομερῶς ὅλα τὰ σχε-
τικὰ προβλήματα, κριτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ κειμένου,
μετάφραση παραπλευρῶς, καὶ πλούσιες πληροφο-
ριακὲς σημειώσεις. Θαυμάζει κανεὶς, προκειμέ-
νου μάλιστα γιὰ ἓνα τόσο νέο φιλόλογο, τὸν
ὄγκο τῆς ἐργασίας, τὴν ἐνημερότητα τῆς βιβλιο-
γραφίας, τὴν ἀνεση στὴν ἀνάπτυξη τόσο ἀκαν-
θωδῶν ζητημάτων, καὶ τὴν ἀκρα ἐπιμέλεια στὴν
ἐκδοσὴ τοῦ κειμένου. Τὸ πρότυπο τοῦ συγγρα-
φέως δὲ εἶναι ἀγνωστο· εἶναι ἡ ἐκδοσὴ τοῦ Mé-
ridier στὴ σειρά τοῦ Budé (1931)· ἀπέναντι
ὅμως τοῦ προτύπου του διατηρεῖ πολλὴν ἐλευ-
θερία. Ἡ αὐστηρῆ ἐξ ἄλλου κρίση του γιὰ τὸν
Μιωραΐτη, τὸν σπουδαιότατο αὐτὸν Ἕλληνα πλα-
τωνιστῆ, δὲν μαρτυρεῖ γιὰ πολλὴ σοβαρότητα
συνειδήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου· εἶναι τόσο
νέος ὅμως ὁ συγγραφέας, ὥστε εὐκόλα παραβλέ-
πει κανεὶς τίς ἐνθουσιώδεις τοῦ πρώτου ἐγωῦ-
σμοῦ του ἐκδηλώσεις. Θὰ μιλήσουμε ὅμως ἐκτε-
νέστερα γιὰ τὴ μετάφραση, γιὰ τὴν ἀλλὰ ζη-
τήματα εἶναι εἰδικῶς ἐνδιαφέροντος καὶ διαφεύ-
γουν τὴν ἀρμοδιότητα τῆς στήλης αὐτῆς.

Τὸν καιρὸ λοιπὸν πὺ ὑμολογοῦσε ὁμόφω-
να ἡ κριτικὴ τὴν ἐρμηνευτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ «Συμ-
ποσίου» ἀπὸ τὸν Συκουτρῆ, δὲν ἀκούστηκεν, ἀπ'
ὅσο θυμᾶμαι, πουθενά μιὰ φωνῆ νὰ κτυπήσει
τὸν κακότυχο ἐκεῖνο τρόπο τῆς μεταφράσεως
πὺ καθιέρωνε ἡ ἱστορικὴ ἐκεῖνη ἐκδοσὴ. Πο-
λύτιμα βέβαια ὅλα, καὶ οἱ ἀπέραντες εἰσαγω-
γὲς καὶ τὰ πληροφοριακὰ σημειώματα καὶ οἱ
ὄγκοι τῆς βιβλιογραφίας· ἐκεῖνο ὅμως πὺ προ-
έχει στὶς ἐκδόσεις αὐτὲς στὴν Ἑλλάδα, ἐκεῖνο
πὺ μπορεῖ νὰ τίς δικαιώσει καὶ νὰ τίς ἐπιβά-
λει, εἶναι μόνον ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῆς μετα-

φράσεως· ἀλλιώτικα μένουν, ὅπως καὶ εἶναι, σχολαστικοῦ πνεύματος καρποί, περιορισμένου κύκλου ἐπιδημίες κι' ἀκόμα πιὸ περιορισμένου ἐνδιωφέροντος. Ἄν ἔλειπαν τὸ κῦρος μιᾶς Ἀκαδημίας, τὸ προσωπικὸ γόητρο τοῦ Συκουτρῆ, ὁ θυλὸς τοῦ σεξουαλιστικοῦ θέματος τοῦ «Συμποσίου», ὁ τεχνητὸς θόρυβος καὶ ἡ αἰσχυρὴ τέλος συκοφαντικὴ ἐκστρατεία τῶν σκοτεινῶν μικρανθρώπων, τὸ «Συμπόσιο» θάμενε ἀσφαλῶς στή σκιά. Γιατὶ στερημένος ὁ Συκουτρῆς ἀλλοτελὰ ἀπὸ κάθε λογοτεχνικὴ ἱκανότητα, ἔδωσε γιὰ μετάφραση τοῦ πάγκαλου ἐκείνου λογοτεχνικοῦ ἀριστουργήματος μιὰν ἀκανθώδη ἀπόφαση κακότεχνων φράσεων, σμίγοντας δημοτικὴ καὶ καθαρεύουσα στὸ πιὸ ἀξιοθηθητὸ κρᾶμα — ἔδωσε μὲ λίγα λόγια ἓνα χωρὶς προηγούμενο ὑπόδειγμα κακαίσιθης μεταφραστικῆς ἐργασίας. Τέτοια εἶναι δυστυχῶς καὶ ἡ μετάφραση τοῦ «Ἰωάννη ὑπὸ τὸν μαθητὴ του». Ἀλλὰ παράδοση πού ἀντιγράφει τὰ σφάλματά της δὲν πρόκειται ν' ἀποδώσει σπουδαίους καρπούς, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ πάρουν σὲ πολὺ σοβαρὰ οἱ φορεῖς της.

Γιὰ ἓναν ἄνθρωπο πού ἡ ἀξία του καὶ ἡ τύχη τῷ φερενε νὰ θεμελιώσῃ μιὰ παράδοση μὲ τις ἐκδόσεις της Ἀκαδημίας, δυὸ δρόμοι ἀνοίγονταν. Ὁ ἓνας : νὰ θεωρήσῃ τὴ μετάφραση σὰν ἔργο δημιουργικόν, ὅπως ἔκαναν ὅσοι μέχρι τώρα ἔδωσαν μνημειώδεις μεταφράσεις τῶν ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων, καὶ νὰ πλουτίσῃ τὴ λογοτεχνία μας καὶ τὴ γλώσσα μας μὲ μιὰ μετάφραση πού νὰ στέκεται σὰ λογοτέχνημα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κείμενο, σὰν καρπὸς τῆς δικῆς μας λογοτεχνίας. Ὁ ἄλλος δρόμος : νὰ ἐξευρεθῇ ἓνας σωρὸς ἀφελῶν προφάσεων γιὰ τὴν ἀναλυτικότητα τῆς γλώσσας μας, γιὰ τὴ λυρικὴ τῆς φύση κλπ. κλπ., καὶ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ μετάφραση, πῆλινο ἐκμαγεῖο δίπλα σὲ πάγκαλο ἀριστούργημα μαρμάρου, καὶ νὰ σκεπαστῇ ἡ ἀσκήμια της μ' ὄγκο πανεπιστημιακῆς σοφίας. Ἀπὸ τοὺς δυὸ δρόμους ὁ Συκουτρῆς ἀκολούθησε τὸ δεύτερο. Καθῆκον τῶν μαθητῶν του ὁμως, πού τιμῶν τὴ μνήμη του, δὲν εἶναι ν' ἀντιγράφουν τὰ σφάλματα τοῦ διδασκάλου τους· ἀπεναντίας, καθῆκον τους εἶναι νὰ δικαιώσουν τὴν πίστη τους σ' αὐτόν, ἐπανορθώνοντας τὰ σφάλματά του. Μέσα στὴ σχολαστικὴ νύχτα τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ Συκουτρῆς ἦταν ἓνα πρωῖνὸ ἡμίφως· οἱ μαθητῆς του πρέπει νὰ τραβήξουν πιὸ μπροστά. Μέσα στὸ ἡμίφως αὐτὸ μᾶς φαίνονται ἀκόμα θολές σκιές. Πρέπει μὲ τὴ βοήθεια κάθε ζωντανοῦ στοιχείου νὰ προχωρήσουν σὲ περισσότερο φῶς. Ποιὰ μεγαλύτερη τιμὴ γιὰ τοὺς νέους αὐτοὺς φιλολόγους, ἀπὸ τὸ ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ νὰ πλάσουν μὲ τὴ δημοτικὴ ἓνα πρότυπο πεζοῦ πλαστικοῦ λόγου, ἀξίου νὰ διεκδικήσῃ τὴ δύναμη λογοτεχνικῆς ἀποδόσεως τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς πεζογραφίας; Ἐνα μικρὸ ἔργο τοῦ Κακριδῆ ἀξίζει σὰν παράδειγμα περισσότερο ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Συκουτρῆ. Ἐκεῖ ὁ ἀθλητῆς, ἔδω ὁ δάσκαλος. Νέοι μὲ δύναμη ψυχῆς εἶναι ἀστείοι σὰν δάσκαλοι· σὰν ἀγωνιστῆς εἶναι πολῦτιμοι.

Ἡ μετάφραση ἔτσι τοῦ «Ἰωάννη» εἶναι ἀσήμαν-

τὴ μπορῶ νὰ πῶ πὼς δὲν εἶναι καὶ ἀνεκτὴ. Ὁταν ἡ ἰδέα εἶναι τόσο συνυφασμένη μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφραση τοῦ πρωτοτύπου, ὅποια-δήποτε πιστὴ ἀντιστοιχία παρατεταγμένων λέξεων δὲν ἀποδίδει τίποτε ἀπ' αὐτὴ. Ἐκτὸς αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀμέτοχη σὲ στοιχειώδη σφάλματα. Σκεφθῆτε φράσεις ὅπως αὐτὴ : Σελ. 80, 10 : «καὶ σὰν πὼς ἐπῆγε ὁ ἀγὼν σου ;» ὅπου τὴν λαϊκὴ ἔκφραση (ἐξακαδημαϊσμένην !) «σὰν πὼς ἐπῆγε» κατακεραυνώνει τὸ «ἀγὼν σου». Στὴ σελίδα 102, 11 ὑπάρχει ἓνα σπουδαιότατο σφάλμα μεταφραστικὸ σ' αὐτὴ τὴν καιριώτερη γιὰ τὸ θέμα περίοδο. Τὸ χωρίο : «ἕως δ' ἂν τοῦτι ἔχη τὸ κτῆμα ἀδύνατος πᾶς ποιεῖν ἄνθρωπος ἔστιν καὶ χρησιμωδεῖν» δηλαδὴ «μέχρις οὗ ἀποκτήσει (=νὰ ἔχει) τοῦτο τὸ πράγμα [δηλ. τὴν ἔμπνευση], ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος εἶναι ἀνίκανος νὰ συνθέτῃ ποιήματα καὶ νὰ χρησιμοδοτεῖ», ὁ κ. Λαούρδας μεταφράζει (;) : «Γιὰτί, ἐφ' ὅσον κατέχει αὐτὸ τὸ πράγμα [δηλ. τὴν ἔμπνευση (σημείωση δική μου)] δὲν ἔμπορεῖ ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος νὰ συνθέτῃ ποιήματα καὶ νὰ χρησιμοδοτεῖ». Ἐτσι ὁ μεταφραστὴς δίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο νόημα στὴ φράση, ὅτι δηλαδὴ ὅσο ἔχει κανεὶς τὴν ἔμπνευση, δὲν μπορεῖ νὰ συνθέτῃ ποιήματα (!), ἐνῶ μόλις πρὶν ὁ ἴδιος, μεταφράζει «καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν (ὁ ποιητῆς) νὰ συνθέτῃ ποιήματα, προτοῦ νὰ γίνῃ ἔνθεος καὶ ἀλλόφρων καὶ ἂν δὲν παύῃ πλέον μέσα του νὰ ὑπάρχη ὁ νοῦς». Ἐπίσης στὴ σελ. 128, 23 τὸ : «ὥσπερ ὁ Πρωτεύς παντοδαπὸς γίγνη» τὸ ἀποδίδει : «σὰν τὸν Πρωτέα, φαίνεσαι διαφορετικὸς» ἐνῶ ἡ ἐρμηνεία εἶναι «πέρνεις κάθε λογῆς ὄψη» κλπ. κλπ. Ἀλλὰ εἶναι τόσο μικροχαρατὴ ἡ δουλειὰ νὰ ἀνθολογεῖ κανεὶς σφάλματα.

* *

Εἶναι ἀρκετὰ σπουδαία ἡ ἐργασία τοῦ νεαροῦ φιλολόγου, ὥστε νὰ παραβλέψῃ κανεὶς μὲ κάθε ἐπιείκεια καὶ τὰ μεταφραστικὰ σφάλματα καὶ τὸν ἀναπόφευκτο γιὰ τὴν ἡλικία του ὄγκο τῆς σοβαροφανείας, καὶ τις αἰτιώσεις του κατὰ τοῦ Μωραΐτη, πού στὸ ἔργο ἐνός νέου Ἑλληνα πλατωνιστῆ, ἔπρεπε ν' ἀναφέρεται μ' εὐλάβεια. Βασίζοντες στὸν συγγραφέα τις καλλίτερες ἐλπίδες γιὰ μιὰ ἐξέλιξη πρὸς τὴν κατεύθυνση ἐκείνη πού θὰ ἐπανορθῶναι τὰ μεγάλα σφάλματα τοῦ διδασκάλου του, ἡ κριτικὴ μὲ τοὺς θερμότερους ἐπαίνους τὸν προπέμπει.

ΠΑΝΑΓΗΣ Γ. ΛΕΚΑΤΣΑΣ

Ἀδαμαντίας Μ. Μαντούδη : «Ἡ μητέρα λέει ἱστορίες».

Ἐπέρασα μιὰ εὐχάριστη ὥρα μὲ τις ἱστορίες τῆς κ. Ἀδαμαντίας Μ. Μαντούδη. Ἀκριβέστερα, γύρισα σ' ἓναν κόσμον πού πάντα τὸν νοσταλγοῦμε καὶ πάντα τὸν ὄνειρευόμαστε σὰ μιὰ εὐτυχία πού τὴν ἀφήσαμε σ' ἓνα μακρινόν, πολὺ μακρινόν παρελθόν. Ἡ ἀπλὴ ἀφήγηση, τὰ ἀσημαντὰ μὰ τόσο χαριτωμένα ἐπεισόδια τῆς παιδικῆς ζωῆς, ἡ ἄγνοια, ἡ ἀφέλεια καὶ οἱ ἀπρο-